

K FILOZOFICKÝM ZDROJOM „ANARCHICKÉHO“ CHÁPANIA VEDY

TIBOR PICHLER, Ústav filozofie a sociológie SAV, Bratislava

PICHLER, T.: Philosophic Sources of the „Anarchistic“ Conception of Science. *Filozofia* 40, 1985, No. 5, p. 583.

Contemporary bourgeois thinking is characterized by the loss of capacity to outline an integrative worldview and conceive the past, the presence and the future in their regular connection and necessity. Pluralism, relativism and indeterminism dominate the cultural scene nowadays. In contemporary bourgeois science the dynamics of the achieving of knowledge predominates over the systemization of its processing. The concepts of the classical bourgeois philosophy are revalued: the truth is deprived of objectivity, the evolution is devoid of aim, the law rid of necessity. Knowledge is conceived as the play of chance and experiments, as trying of things not yet examined. At this background it is Nietzsche who appears as the proto-type of contemporary bourgeois philosophic thinking. The pathos of his philosophic language and his art of multivalent interpretation live forth.

Klasické buržoázne filozofické myslenie vystupuje s požiadavkou racionálneho ovládnutia prírody a racionálneho usporiadania spoločnosti na základe ideálov slobody, rovnosti a bratstva. Neodmysliteľným prostriedkom k dosiahnutiu takto stanovených cieľov bola veda a poznanie. Veda bola jednotná. „Vedela“ a zároveň hodnotila. Vyznačovala sa jasnou svetonázorovou intenciou, ktorá bola revolučná. Ako poznanie rozumu žiadala zrušenie panstva nerozumu. Nástup buržoázie a kapitalistického spôsobu výroby nebol možný bez novovekej prírodnej vedy, ako i osvietenskej filozofie a ideológie, bez zväzku vedy a techniky, ktorého prvým veľkým literárnym monumentom a dokumentom je dielo *Encyklopédia*, alebo *Výkladový slovník vied umení a remesiel*.

Historicky sa ukázalo, že z tohto klasického buržoázneho programu sa podarilo uskutočniť len jeho prvú časť: ovládnutie prírody logikou a matematikou, meraním a experimentom, nie však časť druhú, ktorá ako ľudská emancipácia človeka mala byť koniec koncov zavŕšením a legitimáciou tohto programu. Toto manko buržoáznej sociálnej a politickej reality determinuje ďalší, t. j. neskorý vývin buržoázneho myslenia, ktoré stratiac moment historickej iniciatívy, stagnuje a dostáva sa do stavu permanentnej, hoci nie vždy na prvý pohľad zrejmej krízy. Veda a svetonázor sa rozchádzajú. Jednota poznávacej, ako i hodnotiacej aktivity sa rozpadáva.

Neskoro buržoázne filozofické myslenie a vedomie charakterizuje stanovisko „zrieknutia sa pokroku, dejín, poznania a pravdy“ (Buhr-Steigerwald).¹ Toto rezignujúce stanovisko je doznáním straty histo-

¹ Čo rozumieť pod „zrieknutím sa“? Tieto pojmy sa nevytrácajú zo slovníka bur-

rického optimizmu, hodnoty a zmyslu historického vývinu, finálnych historických cieľov, schopností koncipovať celistvý svetonázor a vidieť minulosť, prítomnosť a budúcnosť v zákonitej súvislosti a nevyhnutnosti. Neskoro buržoázne filozofické diskurzy sú bipolárne. Buď vychádzajú z človeka alebo z vecí. Nedarí sa však diskurz jednotiaci človeka i veci. Buď sa človek projektuje ako „vec“, ako empirický údaj, alebo sa veci vynechávajú a dianie sa vitalizuje či spiritualizuje: pozitivizmus a filozofia života.

Neskoro buržoázna filozofia prestáva byť všeobšiahlym systémom, všeobecnou poznávacou aktivitou a obmedzuje sa hlavne v anglosaskom kultúrnom prostredí na explikáciu poznania empirických vied, na „teóriu vedy“. Filozofia ako veda, odrážajúca svet v jeho všeobecnosti, ale pritom cieľavedomá, svet pretvárajúca sila, je buržoáznej filozofii cudzia. Nie je konštruktérom revolučnej budúcnosti, uspokojuje sa s úlohou „mechanika“ prítomnosti. Jej kritický potenciál sa vyčerpáva v koncepciách životno-filozofickej nespokojnosti či rozhorčenosti alebo v pozitivistických sociálno-technologických koncepciách meliorizmu.

Samotný pojem vedy, v kapitalistickej súčasnosti skôr označujúci dynamiku získavania poznatkov prostredníctvom jednotlivých vedných disciplín než systematiku ich syntetizácie, sa v buržoáznej publicistike stáva zriedkavejším, viac sa hovorí a píše o výskume, o logike objavovania. Veda sa mení na technológiu, na náuku o tom „ako na to“. Heslom vedy je „know-how“. Veda, v definícii jej historika Thomasa Kuhna, je „obdivuhodne rozvinutý súbor intelektuálnych nástrojov.“ (7, s. 237). Jej laboratóriá a študovne sú svojho druhu továrňami na výrobu „užitočných“ poznatkov. Pojem vývinu sa v buržoáznej filozofii nepopiera, a však sa iracionalizuje. Koncipuje sa indeterministicky ako hra experimentov a náhody. Vedecký a technologický vývin sa takto odohráva za absencie momentov účinnej spoločenskej kontroly a plánovania ako vynachádzanie a riešenie „hlavolamov“. Racionálny „nástroj“ vedy teda pôsobí v iracionálne fungujúcom spoločenskom prostredí kapitalizmu, ktoré si kategóriu budúcnosti uvedomuje zväčša na základe prevrpení a „šokov“ zo svojej prítomnosti.

„Vývin k niečomu“, ako píše Thomas Kuhn, sa odmieta. Takisto pojem pravdy. Prebieha proces prehodnocovania, resp. devalvovania pojmov klasickej buržoáznej filozofie. Otázka zmyslu poznania, historického cieľa poznania sa vytráca z obzoru neskoro buržoázneho filozofovania.

Praotcom koncepcie vývinu ako bezcieľneho diania, poznania ako „nástroja moci“, človeka ako bytosti, ktorá poznáva na základe biologickej nevyhnutnosti a ktorej poznávanie znamená hranie sa s interpretačnými schémami sveta, je Friedrich Nietzsche. Jeho myslenie má pre

žoznej filozofie. Degradujú sa však z pojmov na termíny, strácajú na „vážnosti“ a „váhe“, strácajú univerzalistický a nadobúdajú parciálno-funkčný charakter.

neskoro buržoáznou filozofiu paradigmatickú hodnotu. Bezpochyby pre nemeckú filozofiu, ako to ukázal a na rozsiahlom historicko-filozofickom materiáli dokázal sovietsky historik filozofie Stepan F. Odujev vo svojej štandarnej práci *Chodníkmi Zaratustru*. V súčasnosti je zrejmé, že „chodníky Zaratustru“ sú kľukatejšie, dlhšie a presahujú Nemecko, vedú i do Francúzska, ba i do zámoria, do USA. Už i len letmý pohľad na obsah a poznámkový aparát súčasných buržoázných filozofických publikácií nás informuje o tom, že Nietzscheho filozofia je i naďalej predmetom interpretácií a komentárov, prameňom doznaným i zamlčaným, inšpiráciou nielen neskoro buržoázneho, ale i revizionistického myslenia.

Alfredo Guzzoni rozlišuje tri obdobia „filozofickej recepcie“ Nietzscheho. [10] Je zaujímavé, že ťažisko tretieho obdobia, ktoré pozvoľna začína koncom II. svetovej vojny, sa nachádza hlavne vo Francúzsku, ktoré sa predovšetkým v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch stalo centrom pre buržoázne myslenie najrelevantnejších a najnápaditejších interpretácií Nietzscheho. K Nietzschemu sa vyjadřili A. Camus, J. P. Sartre. [9]. M. Foucault v práci *Nietzsche, genealógia, história* dáva tušiť, aké silné sú jeho vlastné „archeologické“ skúmania vedeckých a kultúrnych symbolových systémov, inšpirované práve Nietzscheho myšlienkovými figúrami. V súčasnosti je Nietzsche dosť frekventovanou témou francúzskej filozofickej scény a rad jeho interpretátorov a komentátorov je nemalý a prominentný: Deleuze, Derrida, Klossowski a Granier.

V Spojených štátoch sa Nietzsche číta logickopozitivisticky (A. C. Danto), alebo sa s prekvapením konštatuje istá intelektuálna príbuznosť medzi Nietzsche, Th. Kuhnom a P. Feyerabendom na poli epistemológie a filozofickej dikcie (Kathryn Pyne Parsons). A. C. Danto sa venuje problematike vzťahu jazyka (gramatiky) a ontológie u Nietzscheho a pokladá ho za objaviteľa pragmatickej teórie pravdy [11]. V tejto súvislosti nie je nezaujímavé uviesť, že v súčasnosti „modernú“ interpretáciu Nietzscheho do istej miery anticipoval francúzsky filozof A. Fouillé. Vo svojej práci *Myslenie a nové antiintelektualistické školy* (1911) vidí Nietzscheho „neosofistickú“ filozofiu v tesnom susedstve a príbuzenstve s rovnako neosofistickým americkým pragmatizmom a novou filozofiou vedy svorne popierajúcimi objektivitu pravdy.

Fouillé uvažoval správne. Na rozdiel od svojich súčasníkov, hlavne nemeckých, si všimol tú stránku Nietzscheho filozofického diela, ktorá sa aforisticky-fragmentárne venuje tomu, čo by sme dnes mohli nazvať filozofiou vedy.²

² Svoje poznatky o vede čerpal z diel chorvátskeho matematika a astronóma Rudjera-Josipa Boškoviča (1711–1787), žijúceho prevažne v Taliansku, autora dynamickej teórie prírody, tvrdiaceho, že univerzum je súborom bodov (silových centier), ktoré

V Nietzscheho dielach a pozostalosti sa vyskytujú miesta, ktoré ho tak povediac legitimujú ako predčasne zrelého filozofa vedy. Veda je „nástrojom“ života. Zväčšuje „moc“ života. Už vo svojej filozofickej prvotine *Zrodenie tragédie z ducha hudby* Nietzscheho zaujíma vzťah vedy a života a snaží sa „nedobovo“ vidieť vedu pod optikou života a nie naopak. Znepokojuje ho jej hodnotové postavenie v živote. Pozoruje totiž „posun v hodnosti“ (Rangverschiebung) medzi vedou a filozofiou v neprospech filozofie. Veda deklaruje svoju nezávislosť od filozofie, nietzscheovsky vyjadrené, vymaňuje sa spod jej „panstva“ a signalizuje filozofii, že sa má obmedziť na teóriu poznania, t. j. ako hovorí Nietzsche, má sa uspokojiť s „epochistikou“ a „teóriou zdržanlivosti“. Redukcia filozofie na teóriu poznania a pozitivistická nevôľa pri otázkach svetového názoru a tým de facto abdikácia filozofie, vniknutie špecializmu do oblasti filozofie, odosobnený, objektivistický, ani neschvaľujúci ani nepopierajúci, iba „zrkadliaci“, „nástrojovitý charakter“ vedeckého špecialistu, víťazstvo analytiky nad syntetikou, všeobecná nevôľa „voči syntetickým úlohám a schopnostiam“ sú terčom Nietzscheho hnevu a predmetom jeho kritiky.

Čo vlastne chce Nietzsche? Vytvorenie „poriadku hodností“ (Rangordnung). I v prípade vedy a filozofie. Vynakladá nemálo námahy, aby objasnil, že medzi vedou a filozofiou, medzi činnosťou vedca a činnosťou filozofa existuje podstatný rozdiel.

Vedecké poznanie znamená „meranie“, „odzrkadľovanie“, kvantifikáciu v pravom slova zmysle. „... všetko pre čo len slovo ‚poznanie‘ má význam, sa vzťahuje na ríšu, kde možno počítat, vážiť, merať na kvantitu: kým naopak, všetky naše hodnotové pocity [t. j. iba naše pocity] sa viažu práve na kvality, t. j. naše perspektívne „pravdy“, ktoré patria len nám samotným“. (3, 565).

Nietzsche explicitne nepopiera existenciu objektívnej reality, objektívneho sveta nezávislého od človeka, ibaže nepredpokladá, že ho človek môže spoznať osebe. Zostáva nepreniknuteľným temnom. Vec osebe je nadbytočným, nezmyselným postulátom, pretože neexistuje možnosť poznať svet osebe. Nietzsche odmieta adekvatnú teóriu pravdy. „Vysvetlenie sveta“ je vraj sotva možné, existujú iba „výklady sveta“. „Teraz svitá azda piatim, šiestim hlavám, že fyzika je tiež len výkladom sveta a prispôsobením si, nie vysvetlením sveta; ale nakoľko stavia na viere vo zmysly, platí ako viac, a musí nadlho platiť ako viac, totiž ako vysvetlenie sveta.“ (4. 14).

sa vzájomne priťahujú a odpudzujú. Ďalej neznámeho ruského mysliteľa žijúceho v Nemecku a Švajčiarsku, Afrikana Spira (1837—1890), hlásajúceho metafyzický agnosticizmus, podľa ktorého sa skutočnosť nedá poznať a svet je systematicky organizovaným kľamom, v ktorom človeku pripadá úloha realizovať bezpodmienečno (poéziu, moraliťu, náboženstvo). A. Spir bol presvedčený, že jeho učenie je hlavnou udalosťou 19. stor., ktorou začne epocha duchovnej zrelosti ľudstva.

Poznávanie, hovorí Nietzsche, znamená vlastne interpretovanie, prispôsobovanie, upravovanie či schematizovanie sveta, aby sa v ňom dalo žiť. Ako také je zakotvené v biológii ľudského druhu. Nietzsche úplne abstrahuje od práce a spoločenskej sprostredkovanosti „látkovej výmeny“ medzi človekom a prírodou. Myslí naturalisticky.

Ako vidno z uvedeného citátu, poznanie a pravda existujú pre neho len v úvodzovkách, pretože ako také vlastne ani neexistujú. „Pravda je druhom omylu, bez ktorého by určitý druh živých bytostí nemohol žiť.“ (3, 493). Pravda nespočíva v korešpondencii medzi interpretáciou a faktami, pretože podľa Nietzscheho i fakty sú interpretáciami. „Život“, „svet“ sú vývinovým procesom bez „subjektu“ a „objektu“ a bez finálneho cieľa. Sú hrou. Jediným aktérom je vôľa k moci neexistujúca v singulári, ale v pluráli. Vôľa k moci je silou, ktorá interpretuje. A má svoju vlastnú perspektívu. Svet je pluralitou síl, interpretácií a perspektív, ktoré sa nachádzajú v neustále fluktuujúcom stave relationality. Perspektíva pritom označuje silové centrum, ktoré „zo seba“ konštruuje ostatný svet a „meria“ „ohmatáva“ a „stvárňuje“ svojou silou (3, 636). Neexistuje pravdivá perspektíva, ale iba prevládajúca a to tiež iba dočasne.

Nietzscheho perspektivizmus neznamená, že poznanie (veda) je produktom úplnej ľubovôle. Nepopiera, že vedecké poznanie sa viaže na isté pravidlá, na určitú metodológiu. Postuluje však pluralitu vzájomne si konkurujúcich pravidiel a metodológií. To platí i pre pojem pravdy. Pravda ako také nie je, sú len pravdy. Nietzscheho kritika sa zameriava proti ontologizácii pojmu pravdy, proti jej metafyzickej fixácii, pretože takýto postup má za následok dualistickú koncepciu sveta, sveta pravdy a sveta zdania, t. j. v zmysle jeho logiky vedie k potenciálnemu nihilizmu. Svet je podľa neho neustálym pohybom, hrou síl, energetických kvánt, ich interpretácií a perspektív. Nemožno sa z neho vymaniť, nemožno si o ňom vytvoriť prostredníctvom jazyka adekvátnu predstavu, nakoľko i jazyk a jeho gramatika skresľujú a zväzujú. Avšak Nietzscheho interpretácia je tiež len „interpretácia“.

Vo vede znamená poznávanie úsilie o nájdenie vždy užitočnejších, funkčnejších, moc človeka nad prírodou zväčšujúcich „interpretácií“. Takéto poznávanie je inštrumentálne a pragmatické. „Na otázku, čo je veda?“ — dáva Nietzsche odpoveď: „nástroj“. Nástroj však nie je „majstrom“. Ním je silná „zákonodarná“ filozofia. Filozofia redukovaná na teóriu poznania, t. j. „zdržanlivá“ filozofia ním nikdy nemôže byť. Tobôž nie veda, ktorá je bezhodnotová, nehodnotí a teda nedáva „príkazy“.

Filozofické poznanie je totiž tvorbou hodnôt. Je hodnotením, čo podľa Nietzscheho znamená toľko ako tvorením. Medzi vedeckým poznaním a filozofickým tvorením, t. j. hodnotením zisťuje základný rozdiel. Hodnotenie nespúta metodologická „zvieracia kazajka“ vedy. Hodnotenie je vôľovým aktom. Hodnoty sa nepoznávajú, hodnoty sa a

stanovujú. Stanovuje ich vôľa k moci. „Všetky naše hodnotové pocity... sa viažu práve na kvality, t. j. na naše perspektívne ‚pravdy‘, ktoré patria len nám samotným“ (3, 565) Nietzsche anarchicky záleží na tom, aby „naše pravdy“ zostali „našími pravdami“, aby neboli pravdou pre „každého“, aby neboli všeobecnou pravdou. Filozofiu charakterizuje ako doménu morálky, morálky chápanej ako filozofiu vôle, morálky ako „náuky o mocenských pomeroch..., v ktorých vzniká fenomén života“ (4, 19). Filozofia necharakterizuje podľa Nietzscheho jeho teória poznania, ale jeho etika. Poznanie a morálka spolu súvisia, morálka je však pôvodnejšia, či už uvedomene alebo neuvedomene.

Nietzsche hovorí o interpretatívnom správaní sa človeka voči svetu, čím má na mysli agresívne zaobchádzanie ľudskej subjektivity so svetom, ako i podriadenie a riadenie sveta (prírody) pomocou ľudských kategórií. Tvrdí, že svet, ktorý nebol redukovaný na pojmy nášho bytia, našej logiky, našich predsudkov pre nás ako svet neexistuje.

Interpretatívny postoj človeka vykazuje dva komponenty, ktoré sa vzájomne líšia. Jeden je skôr pasívny a druhý aktívny. Nietzsche rozlišuje medzi vedeckou výpoveďou, ktorá obsahuje „pravdu“ v inštrumentálnom zmysle, pravdu v zmysle „správnosti“ a vôľovým aktom, ktorý stanovuje hodnoty. Rozdiel spočíva v tom, že vedecká výpoveď ako vedecká je verifikovaná a verifikácia implikuje istý stupeň pasivity, t. j. istý stupeň závislosti od toho, čo je „neja“.

Stanovenie hodnoty je aktom ľudského zákonodarstva, ktorý je nezávislý od hodnotených vecí. Veci ako také sú bezhodnotové. Hodnotové sudy sú aktívne. Hodnoty nie sú vlastnosťami vecí, ale produktami filozofického zákonodarstva. Nietzsche sa vyslovuje proti ontologizácii hodnôt. Avšak filozof ako zákonodarcu nie je indiferentnou, ale podľa Nietzscheho naturalistického súdu fyziologicky a psychologicky určitým spôsobom ustrojenou bytosťou. O ňom vypovedá „filozofická disciplína“, pre ktorú Nietzsche našiel názov genealógia. Skúma „hodnotu hodnôt“, t. j. pôvod hodnôt, ich viazanosť na „aktívne“ alebo „reaktívne“ sily.

xxx

V súčasnej buržoáznej filozofii vo všeobecnosti a filozofii vedy zvlášť existuje silná a dokázateľná nietzscheovská inšpirácia ako i produkcia nietzschovsky podfarbených výpovedí. *Chodníky Zarastu*, o ktorých zasvätené a kriticky písal Stepan F. Odujev sa pohľadu marxistického kritika prezentujú ako naozajstná spleť. Dá sa povedať, že Nietzsche v súčasnej buržoáznej filozofii žije, nie však jeho filozofické zákonodarstvo. Prežíva skôr pátos jeho filozofovania, technika jeho filozofického diskurzu, uplatňujúca „smiech“, „ľahkosť“ a „tanec“ ako svoje atribúty; pluralitná interpretácia, myslenie ako skúšanie doteraz

nevyskúšaných myšlienok, estetická „rozkoš“ z hry myšlienok, umenie interpretovať v danej výpovedi nie to, čo v nej bolo povedané, ale čo bolo zamlčané. Na tejto báze sa stretáva s Paulom Feyerabendom, gnozeologickým anarchistom, intelektuálne balancujúcim na pokraji racionality.

Feyerabend atakuje „puritanizmus vážnosti“ a podobne ako Nietzsche vyznáva „ľahkosť“ a „smiech“, brojí proti všeobecným zásadám, zákonom a ideám typu „pravda“, „rozum“, „spravodlivosť“ jednoznačne a bezpodmienečne (5, s. 33—34, 262—265). Šokuje a provokuje. Sú to štýlové prostriedky jeho anarchicky koncipovaného rozumu, ktorý si nie je istý, že „doteraz známe formy racionality povedú k úspechu a že doteraz známe formy racionality zlyhajú“. (6, s. 368)

V prípade Feyerabenda rovnako ako Nietzscheho, ktorého z hľadiska filozofického štýlu silne pripomína, nejde ani tak o jednoduché popretie rozumu ako skôr o inú teóriu rozumu. Hlásajú koniec indiferebného rozumu a nástup vášnivého rozumu. Chcú uvoľniť disciplinujúcu a zároveň jednotiacu maticu systematickej filozofie. Sú zástancami filozofickej kultúry, pre ktorú americký filozof Richard Rorty razí názov „vzdelávajúcej“. Sú skôr sofistami než filozofmi. „Vzdelávajúca“ filozofia na rozdiel od systematickej ani tak nepoznáva „pravdu“, ako je skôr „rozhovorom“ o „mnohosti“ právd, o striedaní filozofických perspektív. Zamietá „neosobnosť“ a „všeobecnosť“ a jej formulácie sa často prezentujú v rúchu pochabosti, bezočivosti a paródie.

V provokatívne formulovanom rúchu sa predstavuje i Feyerabendov gnozeologický anarchizmus. Vnáša do scientistickej orientovanej filozofie vo forme prekvapenia moment hodnotenia. Podnecuje ho záujem o intelektuálny profil človeka, o spôsob jeho uvažovania. Bojuje proti „jednotvárnosti“, lebo „brzdí slobodný rozvoj ľudského individua“. Usiluje sa o oživenie buržoázneho kultúrneho liberalizmu, ktorý formuloval v anglosaskom svete John Stuart Mill. Jeho esej *O slobode* slúži Feyerabendovi ako jeden zo zdrojov inšpirácie. Druhým je dadaizmus. Dokonca rozmýšľa, či nemá dať prednosť „dadaizmu“ pred „anarchizmom“ ako označeniu svojej myšlienkovvej iniciatívy, keďže anarchizmus je v širokom povedomí negatívne zafarbeným pojmom (5, s. 33—34). Feyerabendovský liberalizmus buduje na „zrelosti“ a „individualite“. Sú atribútmi človeka, ktorý je presvedčený, že veda „je len jednou z mnohých foriem myslenia, ktoré človek vyvinul a nie bezpodmienečne najlepšia“. (5, s. 392) Je to človek, ktorý otvára brány vedy „celým dejinám ducha“, t. j. i takému poznaniu, ktoré doteraz podľa všetkých pravidiel vedeckej metódy platilo za nevedu. Lebo „žiadna myšlienka nie je taká stará a absurdná, aby nemohla zlepšiť naše vedenie“ (5, s. 69). Veda sa vo svojom raste stimuluje nevedou, rozum nerozumom, zmysel nezmyslom. Na epizódach z dejín vedy Feyerabend dokumentuje, že vedecký pokrok neprebíhal čisto racionálne, že sa na ňom nevedomky

podieľali i iracionálne momenty. Z tejto okolnosti robí vedome program. „Anything goes“ (všetko ide), znie zásada gnozeologického anarchizmu. Feyerabend sa vyslovuje za metodologický pluralizmus, čo znamená toľko ako metodologický relativizmus, neuznáva objektívnu pravdu ako zákonitú tendenciu vývinu vedy, vylučuje možnosť objektívneho poznania skutočnosti. Veda vo feyerabendovskom chápaní afirmuje pokrok, nie však v zmysle zákonitého a cieľovo zameraného vývinu, ale v zmysle rastu plurality alternatív. Veda podľa neho nemá „ideál“. Gnozeologický anarchizmus systematicky neguje koncepcie „zákona a poriadku“ vo filozofii vedy a vedu nakoniec pokladá za istý druh hry. Feyerabend získal na Západe popularitu i kritikou tamjšej inštitucionalizovanej formy vedy, kritikou vedy ako „biznisu“. Jeho okázalý subjektivismus a individualizmus nachádzajúci kreatívne vyjadrenie v koncepcii gnozeologického anarchizmu je vypočítaný na efekt a pôsobí ako „provokácia“, no už vôbec nie ako možné riešenie.

xxx

Súčasná buržoázna filozofovanie je síce dynamickým, ale cieľovo nezameraným útvarom. Pestuje umenie interpretácie, ktorá si zakazuje globálny prístup a naopak, holduje parciálnosti. Produkuje pointované „texty“, ktoré sú svedectvom deziluzinovanej prítomnosti. V buržoáznej filozofii došlo k rozchodu medzi teóriou sociálno-historického pokroku, ktorá sa de facto zrušila a úzko vedeckého pokroku v zmysle produkcie užitočných upotrebitelných poznatkov. Tam, kde sa popiera zákonitosť a cieľovosť sociálno-historického vývinu, kde niet miesta pre rozum, ktorý ich poznáva, zostáva vedecko-technický pokrok púhym technicizmom, hrou technického „umu“ riešiaceho „hlavolamy“.

LITERATÚRA

1. BUHR, M. — STEIGERWALD, R.: *Verzicht auf Fortschritt, Geschichte, Erkenntnis und Wahrheit*. Berlin 1981.
2. ODUJEV, S. F.: *Stezkami Zarathustry*. Praha 1976.
3. NIETZSCHE, F.: *Der Wille zur Macht*. In: *Werke*, XVI., Lipsko 1912.
4. NIETZSCHE, F.: *Jenseits von Gut und Böse*. In: *Werke*, VII., Lipsko 1905.
5. FEYERABEND, P.: *Against Method*. Cit. podľa nem. prekladu *Wider den Methodenzwang*. Frankfurt/M. 1976.
6. FEYERABEND, P.: *Changing Patterns for Reconstruction*. In: *British Journal for the Philosophy of Science*. London 1977, č. 4.
7. KUHN, Th. S.: *Štruktúra vedeckých revolúcií*. Bratislava 1982.
8. GEDÖ, A.: *Philosophie der Krise*. Berlin 1978.
9. BOUDOT, P.: *Nietzsche et les écrivains français 1930—1960*. Paris 1975.
10. *90 Jahre philosophische Nietzsche*. — *Rezeption*. Königsteins 1979.
11. Danto, A. C.: *Nietzsche als Philosoph*. New York 1980.

Тибор Пихлер

Современное буржуазное философское мышление характеризуется потерей способности создать целостное мировоззрение и видеть прошлое, настоящее и будущее в закономерной связи и неизбежности. В нем преобладают плюрализм, релятивизм и индетерминизм. В современной буржуазной науке преобладает динамика сбора информации над систематикой ее обработки. Пересматриваются понятия классической буржуазной философии: правда теряет объективность, развитие — цель, закон — необходимость. Познание представляется как игра случайности и экспериментов, как испытывание неиспытанного. На этом фоне как праобраз современного буржуазного философствования появляется Ницше. Из его произведений сохраняется пафос его философской речи и искусство многозначной интерпретации.

ZU PHILOSOPHISCHEN QUELLEN DER „ANARCHISTISCHEN“ AUFFASSUNG DER WISSENSCHAFT

Tibor Pichler

Das gegenwärtige bürgerliche philosophische Denken wird durch den Verlust der Fähigkeit charakterisiert eine ganzheitliche Weltanschauung konzipieren und Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft in gesetzmässigem Zusammenhang und Notwendigkeit sehen zu können. Es überwiegen Pluralismus, Relativismus und Indeterminismus. In der gegenwärtigen bürgerlichen Wissenschaft überwiegt die Dynamik der Gewinnung von Erkenntnissen die Systematik ihrer Verarbeitung. Begriffe der klassischen bürgerlichen Philosophie werden umgewertet: die Wahrheit verliert ihre Objektivität, die Entwicklung ihr Ziel, das Gesetz seine Notwendigkeit. Das Erkennen wird als Spiel von Zufall und Experiment konzipiert, als Versuchen des noch nicht Versuchten. Auf diesem Hintergrund erscheint Nietzsche als Urbild des gegenwärtigen bürgerlichen Philosophierens. Aus seinem Werk überlebt das Pathos seiner philosophischen Rede sowie die Kunst der vieldeutigen Interpretation.